

DE FÖRSTA TIMMARNÄ I HUSBY

Det är inte svårt att tala om hur det började. Sex minuter i tio på kvällen den 19 maj, som var en söndag, ringde någon från Bergengatan i Husby till polisen och berättade att han från sitt fönster såg "ett ungdomsgång som maskerat sig" och att de hade "dunkar med bensin i händerna" och att de var mellan tjugo och trettio stycken. En minut senare kom ett nytt samtal. Också detta vittne såg ett maskerat gäng, såg att de hade "pinnar och metall i händerna" och att en bil brann. Mindre än sex minuter efter det första samtalet visste man på polisens ledningscentral att bilar brann på Nordkapskatan, Bergengatan och Norgekatan i Husby och att ett stort ungdomsgång rörde sig i området. När en av de två poliser som först kom till platsen sprang iväg för att se om elden från en av bilarna hotade ett bostadshus stötte han ihop med "40-50 maskerade personer", enligt den polisanmälan som gjordes, möttes av sparkar, slag och stenar innan han kunde freda sig och backa därifrån med hjälp av sin batong. Händelsen filmades och lades ut på nätet.

En halvtimme efter det första telefonsamtalet fanns sju radiobilar och tre piketer på plats i Husby. Brandbilar med påslagna sirener körde upp mot gatorna där bilarna brann. Området stängdes av för biltrafik. Hundförare hade kallats in. Poliserna drog på sig sina vita hjälmar, visiren nedfällda, batonger i händerna, och störtade iväg för att skydda brandmännen, pressa tillbaka folkmassan, gripa de skyldiga. De möttes av stenar. Molotovcocktails kom flygande. Fönster krossades. Den sötsura doften av bränt gummi i luften. Rop och skrik och man kunde urskilja *Fuck aina!-Fuck aina!-Fuck aina!* och det var svårt att i mörkret, i massan av ungdomar som rörde sig åt alla håll, ut på gångbroarna, in i gränderna, kunna urskilja de som drev på, ledde attackerna. De var maskerade i ena stunden, i nästa inte. De rusade fram, drog sig tillbaka, försvann.

Till polisens ledningscentral ringde hela tiden människor som bevittnade tumultet från fönster och balkonger: De ser fyra ungdomar försvinna in i en port. De ser någon gömma sig och känner igen honom, kan peka ut honom: "Killen har en studsigt gångstil". De ser några som maskerar sig. De hör något som låter som skott. De ringer och svär. De säger att de har tagit bilder.

Tio i elva, det vill säga knappt femtio minuter efter det första telefonsamtalet, hade alla bilbränder släckts.

Tio minuter senare började allt på nytt, nu en bit längre norrut, mot centrum till. Smällare kastades mot ingången till moskén och på torget samlades strax ett större gäng, maskerade, med gatstenar i händerna, och krossade fönsterrutorna till biblioteket, butikerna, tunnelbanenedgången, stadsdelsförvaltningens lokaler, en samlingslokal för rörelsehindrade, en pizzeria, flera portuppgångar... för att sedan försvinna över en gångbro och uppslukas av mörkret. Bilar började åter brinna, ännu flera bilar, nu på Storbyplan, Dovregatan, Oslogatan. Ett bostadshus måste utrymmas. Först fram emot tre var det åter lugnt.

Så började det som nästa kväll skulle fortsätta i Husby och snart spridas till andra förorter runt omkring Stockholm och snart till Borlänge, Örebro, Växjö, Linköping, Lysekil, Borås, Uppsala, Gävle. Utan ett ord hade förövarna dykt upp och försvunnit, lämnat efter sig utbrända bilvrak, glassplitter, blåmärken, bestörtning och vrede och höjda försäkringspremier. På fem kontinenter blev upploppen en nyhet, gavs en bild av Sverige fjärran från folkhem och prinsessbröllop: "In Sweden, riots put an identity in question", "Krawalle in Stockholm: 'Wir haben genug'", "La violencia incendia las barriadas de inmigrantes de Estocolmo". New York Times, Washington Post och Financial Times bidrog med långa analyser som handlade om misslyckad integrationspolitik, rekordhög ungdomsarbetslöshet, ökade inkomstklyftor. Från Mogadishu ringde man till släktingarna i Husby efter att ha sett filmbilderna på al-Jazira:

- Vad händer?
- Är det krig?
- Är det er tur nu?

Vilka förövarna var denna första kväll är svårare att säga än hur det hela startade. Ingen anstiftare, ledare eller deltagare i upploppet greps av polisen. De som greps följande kvällar och nätter var påfallande unga, påfallande många med avtryck i brottsregistret, några av dem hade kommit dit från Södertälje och Fisksätra. Dejan Stankovic, entusiastisk chef för preventionsenheten i Rinkeby-Kista som organiserar fältassistenter, medborgarvärdar och ungdomsvärdar, alltså

engagerade och väl förankrade personer som rör sig utomhus också på kvällar och nätter, säger att han inte vet, bara tror, trots att haft flera samtal med dem som var på plats denna första kväll.

Han säger:

- Det var mellan fem och åtta personer som låg bakom. Inte fler. Tror jag. De organiserade det hela. De är äldre, runt, tjugofem år. De skickade ut de yngre. Skickade ut?

- Det finns en del yngre som vet sedan de var barn hur det fungerar här ute. De äldre fångar upp de yngre. De är kriminella, livsstilskriminella. Det är en liten grupp som står för mer än hälften av alla brott. Det ger dem makt och status. De här yngre vill vara som de.

Organiserade?

- Det behövs inte så mycket organisation, säger Jörgen Karlsson, närpolischef i Kista. Det handlar om att få snöbollen i rullning, sedan rullar den av sig självt. Adam Malek hade sett VM-finalen i ishockey på teve tillsammans med några kompisar när de hörde skrik utanför, trodde att det var några som firade den svenska segern, öppnade balkongdörren och kände lukten av bränt gummi. Han gick ut på balkongen. Han bor i en etta på tredje våningen just intill Husby torg. Det har han gjort i tretton år; en prydlig ung man med välansat skägg, fast jobb och fylld av berättelser om allt som inte är som det ska i Husby. Det här är vad han såg:

- Jag såg några svartklädda killar med ryggsäckar som liksom *hängde ner*. Tungt lastade. Tre killar. Maskerade. Svarta munkjackor, svarta byxor med fickor utanpå. Och så var det kanske femton killar som kom fram till dem och hämtade stenar och slängde. Jag såg att de slängde stenarna mot tunnelbanenedgången. Sedan gick jag ner, jag ville se vem som gör det här. Jag vill inte se min stadsdel förstörd.

När han kom ner, kom ut genom porten, såg han två polisbilar köra in mot torget.

- Fyra poliser! Tjejer. De var så *små*. De försvann snabbt. De blev antagligen rädda. Han klev snabbt in igen när stenar kom flygande, ut igen när polisen anlände med större styrka, fortsatte ut i tumultet.

- Det var väldigt organiserat. Jag hörde hur de pratade med varandra i mobilerna. Jag hörde en killa säga i sin mobil: "Messa Jocke att han ska sätta igång!" Indikationer fanns, säger både Dejan Stankovic och Jörgen Karlsson, på att något skulle hända på fredagen eller lördagen, inte söndagen. Ingen vill eller kan säga mer än att det var "rykten", "snack". Alla togs de på sängen.

Bilar har brunnit förr i Husby, senast i februari, bilar har med monoton envishet brunnit i Rinkeby och Tensta på andra sidan Järvafältet, men det har varit en bil, två, någon gång tre bilar; inte denna mängd, inte denna massiva förstörelse, denna kedja av händelser, detta utdragna förlopp. Aldrig en så stor maskerad mobb med dunkar i händerna, gatstenar, molotovcocktails.

Husby - för att säga något om platsen - kan nås med tunnelbanan från Stockholms Central på nitton minuter, blå linjen, men de flesta resande stiger av i Kista, stationen före, där Ericsson har sitt huvudkontor, IBM, Samsung och Nokia sina Sverigekontor och en besökare kan välja mellan 34 restauranger, 42 klädes- och skobutiker, 13 datorbutiker, 9 livsmedelsbutiker, 5 bankkontor och 4 apotek. I Husby med elvatusen invånare finns en ICA-butik och två bankautomater, för övrigt heter butikerna Salam Orientlivs, Jambo Kläder och Armans Blommor, restaurangerna Sani Pizza och Al-Nebelsi, kaféet Yas Konditori. Här är statistiken över inkomsterna, den öppna arbetslösheten, ohälsotalet, skolresultaten eller valdeltagandet lika ledsamt som någonsin i Rinkeby eller Tensta och ändå är det bara en spegling av ytan, säger ingenting om trångboddheten, ingenting om det våld som aldrig når en polisrapport. Ingen vet hur många som faktiskt bor här, trängs i dessa ettor, tvåor och treor.

Likafullt beskrivs Husby av sådana som bor eller verkar här som "ett lugnt och trevligt område", "en fantastisk plats att bo på", "ett av de bäst fungerande, mest etablerade områdena i Järva". Man nämner, inte minst, ett starkt föreningsliv, engagerade medborgare: nattvandrare, organiserad läxhjälp, en enda moské som samlar alla nationer. Man säger att det länge har varit lugnt i Husby.

Så: Varför?

Det första ögonvittnet som dök upp hette Ali Muzalef. Tidigt på måndagsmorgonen intervjuades han på telefon av Sveriges Radio, presenterades som Husbybo. Han visste vad bakgrunden till kravallerna var: Vreden, som han uttryckte det, över att polisen skjutit ihjäl en sextioåttårig man förra måndagen i Husby.

- Efter det som hände i måndags har man velat ställa polisen till svars. Man har ringt, hållit demonstrationer, men det är uppenbart att när det inte finns andra kanaler tar de till det här.

Mannen han pratade om, som var sextionio och hade gått runt med en stor kniv, antagligen drabbad av en psykos, sköts ihjäl av polis efter att de kastat in distraktionsgranater och sedan stormat hans lägenhet på Oslogatan i Husby. I lägenheten fanns också hans hustru. Efteråt sa polisen att mannen dött på sjukhus, vilket var fel. Han hade dött i lägenheten, körts därifrån i likbil. Åklagaren lade senare ner utredningen med hänvisning till att det dödande skottet, mot mannens huvud, ska ha skett i nödvärn. Änkan har anmält saken till Justitiekanslern. En polis som var med om ingripandet har ifrågasatt den våldsamma utgången och kritiserat polisutredningen: "Polisen skall skydda, hjälpa och ställa till rätta. I det här fallet blev det tvärtom."

Ali Muzalef sa till Sveriges Radio inte så mycket om kravallerna i Husby som om det han kallade "brutalt övervåld" från polisens sida. Han sa:

- De har skickat hundar mot människor som inte har med det här att göra, de har ju på olika sätt och vis stormat och attackerat grupper av människor.

Jorge C Londoño, det andra ögonvittnet som intervjuades tidigt samma morgon, först av Sveriges Radio och därefter Expressen, uppehöll sig också han vid polisens brutala framfart: Han hade varit rädd för deras hundar. Han hade hört att hundar släppts lösa mot en familj på väg hem. Nu var han mest rädd för hur medierna skulle rapportera om nattens händelser.

- Husby är redan utsatt för rasism och jag är orolig över att det blir värre genom det som hänt nu.

Även Jorge C Londoño kopplade kravallerna till måndagens dödsskjutning. Han hade varit i Husby under natten och talat med ungdomsnätverket Megafonen som berättat detta för honom.

När Megafonen på måndagsförmiddagen höll en välbesökt presskonferens i sin lokal på Trondheimsgatan i Husby fullföljdes och förstärktes det ledmotiv som dessa två första ögonvittnen slagit an. Nattens händelser var en konflikt mellan polisen och Husbys invånare. Urskillningslöst slog polisen till mot ungdomar och föräldrar som samlats på torget. Upploppet var en konsekvens av förra måndagens "mord på en av våra grannar" men ytterst ett symptom på den ökade ojämlikheten i samhället.

- Våra makthavare måste sluta behandla människor i förorten som djur, sa organisationens talesman Rami Al-khamisi.

Han tog inte avstånd från bilbränderna och fönsterkrossningen och kallade det som hänt för "en revolt". Två ögonvittnen trädde fram på presskonferensen och sa att polisen misshandlat oskyldiga, men också kallat både dem och andra för saker som "negrer, luffare, råttor". Daniel Ghirmazi, en av de två, anställd som ungdomsvård i stadsdelsförvaltningen, berättade att han ringt in två kollegor så fort han fick vetskap om upploppet och gett sig av mot Husby:

- När vi kom dit så var det en bil som brann. Då fick vi gå undan. Sedan, när vi hade gått fram och skickat hem ett trettiotal ungdomar, så tyckte polisen att vi hade gjort ett dåligt jobb. Två av mina kollegor fick ta emot batongsmällor.

Tre månader efter upploppet tar Rami Al-khamisi emot i Megafonens lokal på Trondheimsgatan. Han föddes i Bagdad för tjugofem år sedan, näst äldst av fem syskon, kom med sina föräldrar till Gotland och Sverige på flykt över havet en decembernatt 1994: en lika värtalig som allvarlig ung man i jeans och svart t-shirt, till vardags juridikstudent vid Stockholms universitet. Lokalen domineras av ett avlångt sammanträdesbord men mest uppmärksamhet stjäls den stora banderollen på ena långväggen som förkunnar i svart på vitt: EN ENAD FÖRORT KAN ALDRIG BESEGRAS.

Kvällen den 19 maj satt också Rami Al-khamisi och tittade på VM-finalen i ishockey, på en pub i Kistagallerian, mobilen började väsnas och han tog bilen, körde till Husby men kom inte längre än till avspärningarna, parkerade och gick in i området.

Han säger att han såg bilar som brann, poliser som släppte hundar lösa mot folk, slå folk med batonger. Han upprepar sin och organisationens ståndpunkt att det som hände – kravaller, en revolt – var en protest mot dödsskjutningen av denne sextionioårige man.

Hur vet Rami Al-khamasi det?

– Det är vår tolkning av det. Folk var arga för att polisen tagit till övervåld. Och att de sen ljög om det. Jag har aldrig sett så många människor ute.

Men ingen sa väl något om dödsskjutningen, inga flygblad delades ut?

– Det fanns ju ingen plan. De ville skapa uppmärksamhet. Vi tog på oss att förklara. Och oavsett orsak: Varför hände det här just i Husby? Varför hände det inte i medelklassområden? Varför hände det just nu? Varför blev det en sådan omfattning?

Andra säger att det var kriminella som satte igång det hela.

– Det har jag hört också. Det var ju ingen politisk protest i den bemärkelsen. Situationen är politisk. Man måste fråga sig: Varför är människor kapabla att göra sådana saker som att bränna bilar, krossa fönsterrutor.

Var det vettigt?

– Det är ju inte så. Det är ju ingen långsiktig lösning att vara med och förstöra i ett område som redan har det svårt.

Vad hette sextionioåringen?

– Jag vet inte. Jag har aldrig träffat honom.

Hur står det till med änkan?

Nej, det vet han inte heller.

Megafonen säger sig organisera unga förortsbor i kampen för social rättvisa, står någonstans till vänster om vänsterpartiet – ”Utan folkets makt – ingen rättvisa!” – och beskriver i sitt program en förort som dignar under förtryck, politiker och makthavare som lämnat förorten i sticket. Mens utan stöd från etablissemanget hade organisationen knappast kunnat kalla till presskonferens i egen lokal.

Megafonen startade som en gårdsförening med hjälp av Svenska Bostäder och Hyresgästföreningen, fick en lokal och 300 000 kronor, därefter 150 000 kronor och med de pengarna kunde de bland annat dra igång en nättidning. När Rinkeby Folkets Hus beviljades 1,2 miljoner kronor 2010 och året därefter

850 000 kronor av statliga Ungdomsstyrelsen för att engagera ungdomar i föreningslivet fick också Megafonen en släng av slev. 2011 kunde organisationen själv ta emot 24 320 euro genom Ungdomsstyrelsen för ett samarbetsprojekt med en systerorganisation i Portugal, ifjol 24 938 euro. Lokalen på Trondheimsgatan betalar Hyresgästföreningen. Antalet medlemmar? Ett drygt hundratal, enligt Rami Al-Khamisi.

På bloggar, hemsidor, kultursidor, ledarsidor blev dödsskjutningen, upploppen, denna polisens brutala framfart, dessa rasistiska tillmälen föremål för hätsk debatt. Åsikterna stod som spön i backen, ingen granskade vittnesmålen. Det första ögonvittnet, Ali Muzalef från Husby, var den som först kopplade kravallerna till dödsskjutningen och berättade om polisens "brutala övervåld", några timmar innan Megafonen skulle göra det. Han hade själv ringt upp Sveriges Radio. Det har varit svårt att ringa honom eftersom det inte finns någon med namnet Ali Muzalef, varken i Husby eller någon annanstans i Sverige.

Det andra ögonvittnet, Jorge C Londoño som varit i Husby "under natten", presenterades inte. Londoño är vice ordförande i Sveriges Ungdomsråd och styrelseledamot i Rädda Barnens Ungdomsförbund, som har samarbetat med Megafonen. Det är oklart när Jorge C Londoño befann sig i Husby, eftersom han enligt sina egna tweets så sent som tjugo minuter efter ett på natten ännu inte kommit fram till Husby: "Försöker ta mig dit, men bussarna har slutat gå?" (Han har varken besvarat telefonsamtal eller mail från Fokus.)

De två ögonvittnen som framträdde på Megafonens presskonferens finns ingen anledning att ifrågasätta, även om det är oklart hur hårt polisen gick fram – misshandel av oskyldiga? släppt hundar lösa? batongslag i allmänt tumult? – och hur frekventa dessa rasistiska eller oförskämda tillmälen var under natten. Inga filmbilder har dykt upp, inga ljudupptagningar. Ingen har körts från Husby i ambulans, ingen uppsökt ett sjukhus, en vårdcentral. Ingen har lämnat in en anmälan mot polisen.

Den polis som sattes in kom från Västerorts polisdistrikt. Ingen av dem som var där har velat svara på frågor. Jörgen Karlsson, närpolischefen som inte var på plats, får göra det i stället.

- Det påstås att det finns poliser som använt kränkande tillmälen. Jag har ingen anledning att misstro den informationen. Men jag vet inte.

Detta med polisens övervåld?

- Det påstås det. Jag vet inte. Det kan mycket väl vara så. Och i den situation som rådde betvivlar jag inte att någon kan komma i vägen, att någon oskyldig får ett batongslag. Men det här med rasistiska tillmälen är en annan sak. Det är fullständigt oacceptabelt.

Så: Ingen vet med bestämdhet hur upploppet i Husby startade, vad som låg bakom, hur det utvecklades under natten. Den rättsprocess som inletts och fortsätter kommer inte att kasta något ljus över saken. En dom har fallit, fyra åtal har väckts, fler kan komma. Inget av dem handlar om den första kvällen och natten.

Efter fem dagar upphörde kravallerna i Husby. Torget, gatorna, gångbroarna fylldes av tusentals Husbybor som fått nog. Moskén ska ha spelat en central roll för att gjuta olja på vågorna. Där hade de den andra kvällen lyckats skrapa ihop tio gula västar, skrev HUSBY MOSKÉN med rött tusch på ryggarna, satte på sig västarna och gick ut. Åtta man kring varje man med väst. Hela natten vandrade de runt i området. Också nästa kväll och natt, och nästa...

Abdullahi Yusuf fick idén om det där med västarna, den eldröda skriften. Han har varit nattvandrare i flera år, organiserar läxhjälp, har engagerat sig i socialdemokraterna, säger att gör allt detta för att han är orolig för sina barn.

- Och jag kan inte flytta härifrån. Jag vill inte flytta härifrån.

Abdullahi Yusuf kom till Sverige från Somalia för drygt tjugo år sedan. Där var han flygplanstekniker, här tog han en examen på KTH men det var den gamla vanliga visan: han fick inget jobb, startade eget. Så här berättar han om det som hände, varför det hände:

- Folk säger att en man dödades av polisen. Polisen gick ut med falsk information. Man tycker att polisen borde ha kunnat ta honom utan att döda honom. Han var ensam. Men för mig är inte det viktigt. Det finns två saker som gör det svårare att leva i Husby. För det första: Man är besviken i området. Man har lagt ner så många verksamheter, stängt många lokaler. Biblioteket har byggts om, det är

jättefint, men det är för litet. Det är det där att politikerna inte lyssnar. Man bara bestämmer. Och så är det trångboddheten. Det är stora familjer här. Var ska barnen sova? Var ska de läsa sina läxor? Det skapar en mental ohälsa. Det skapar besvikelser. Men jag är glad att jag är här. Jag växte upp i ett land där en bestämmer, inte flera. Det tar tid att lära sig. Där kan det vara dags att sluta.

ANDERS SUNDELIN

Fokus 40/2013

Fotnot. Denna version skiljer sig något från den version som publicerades i Fokus. Vi var inte överens om hur vissa saker skulle formuleras., vad som skulle vara med och inte vara med.